

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника
Факультет психології
Кафедра соціальної психології

ДИПЛОМНА РОБОТА
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему:

**Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності в
ранньому юнацькому віці**

Виконала: студентка IV курсу, групи
ДПс-41
Напряму підготовки(спеціальності)
053 Психологія
Качкан Тетяни Павлівни
Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Хабайлюк Валентина Василівна
Рецензент:
кандидат психологічних наук, доцент

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	7
1.1. Поняття «гендерна ідентичність особистості» в психології.....	7
1.2. Психологічні особливості раннього юнацького віку.....	15
1.3. Особливості психологічних умов становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці.....	20
Висновок до I розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	28
2.1. Підготовка та проведення емпіричного дослідження психологічних особливостей становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці.....	28
2.2. Аналіз результатів психодіагностичного дослідження.....	32
2.3. Програма розвитку гендерної ідентичності юнаків і дівчат у ранньому юнацькому віці.....	36
Висновок до II розділу.....	39
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ще до середини ХХ століття статево незалежність індивіда вважали суто біологічним питанням, згідно якого й виводили соціальні, тілесні та біологічні відмінності між двома протилежними статтями. Однак американський психіатр Р. Столлер запропонував розмежовувати біологічні та культурні складові, які стосуються вивчення статті, та вивчення її біологічних та культурних складових. Це дало поштовх до формування одного з напрямків сучасного гуманітарного знання – гендерного дослідження.

Гендерні дослідження сьогодні набувають широкого зацікавлення і є надзвичайно важливими у перебудові поглядів стосовно природи жінки та чоловіка, в контексті суспільної боротьби проти стереотипів свідомості.

Однак слід також звернутися до питання ідентичності. Це поняття увійшло в психологію наприкінці ХІХ століття. Проблеми пов'язані з ідентичністю досліджували західні психологи: З. Фрейд, А. Адлер, Е. Маккобі, К. Хорні, Е. Еріксон. Серед вітчизняних психологів цим питанням цікавилися В. Васютинський, Т. Говорун, В. Кравець, С. Максименко, В. Москаленко, В. Татенко, Т. Титаренко та інші.

А термін «гендер» вказує на соціальні та психологічні особливості людини, що пов'язані насамперед з сексуальністю та статтю і виникають лише у взаємодії з іншими. Гендер складається зі стереотипів, норм та гендерної ідентичності. Особистість формується відповідно своєї гендерної ідентифікації на всіх вікових щаблях розвитку людини. Тобто ідентичність індивід не отримує одразу при народженні, ідентичність поступово формується під час взаємодії його природних задатків та соціалізації. Ця ідентичність формується поетапно, одним зі складних етапів становлення є юнацький вік. Набуття гендерної ідентичності, опанування статевими ролями є важливим завданням для юнаків. В цьому віці молоді люди на основі самооцінки та самоаналізу юнаки пізнають

свою статеvu належність, вчатьcя певним проявам поведінки, що є прийнятими у суспільстві стереотипам фемінності та маскулітності.

Юнацький вік є сенситивним для формування статево-рольової поведінки. У становленні статево-рольової ідентичності відіграє важливу роль самоаналіз та самооцінка дівчат та юнаків. Цей віковий період є важливим для подальшого розвитку, орієнтації юнаків на зразки Я-жінка та Я-чоловік. В цей час у юнаків відбувається становлення гендерної ідентичності, яка виступає їх внутрішніми переживання стосовно своєї статевої приналежності, статевого самоусвідомлення та поведінки. Юнацький вік характеризується періодом особистісного самовизначення, у цей час активно формується образ власного Я. Цей вік також характеризується конкретизацією та розширенням статевого самовизначення, особистість починає активно усвідомлювати ставлення до самого себе та ставлення до інших. А становлення гендерної ідентичності відбувається під рядом чинників, гендерних проблем тощо.

На різних вікових етапах питання формування статевої свідомості досліджували О. Кононенко, Т. Бессонова, М. Боришевський, О. Сухоленова. Також питання, що стосуються розвитку психологічної статі вивчали В. Авраменкова, Т. Говорун, О. Кікінеджі. У роботах Л. Мороз, В. Каган представлено дослідження міжстатевих стосунків в юнацькому віці. Проблема статево-рольової ідентичності дівчат та хлопців вивчали Н. Родіна, Ю. Альошина, І. Романова, Т. Гурлева.

Окрім того, проаналізувавши наукову літературу стосовно проблем гендерної ідентичності в юнацькому віці, було також знайдено методологічні складові та особливості гендерної ідентичності в доробку В. Гайденко, Е. Гоффмана, І. Романової, Т. Яценко, В. Кравця, М. Боришевського та інших.

Однак попри значну кількість досліджень з даного питання, проблема гендерної ідентичності в юнацькому віці є недостатньо висвітленою. Наявні певні суперечності, які простежуємо між потребами сучасного суспільства стосовно розвитку гендерної ідентичності. Тому зважаючи на недостатню

висвітленість та підвищений інтерес до проблеми, подальше вивчення цього питання є надзвичайно актуальним, що й обумовило вибір теми дипломної роботи «Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці».

Мета дослідження – дослідити психологічні особливості становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці.

Зазначена мета передбачає виконання наступних **завдань**:

- 1) Дослідити поняття «гендерної ідентичності» в психології;
- 2) Ознайомитися з психологічними особливостями раннього юнацького віку;
- 3) Дослідити умови становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці;
- 4) Провести емпіричне дослідження психологічних особливостей становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці;
- 5) Проаналізувати результати психодіагностичного дослідження;
- 6) Підібрати програму розвитку гендерної ідентичності юнаків і дівчат у ранньому юнацькому віці.

Гіпотеза дослідження – розвиток гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці пов'язаний з особистісними характеристиками індивіда та впливом гендерної соціалізації. Рефлексія гендерних стереотипів, самоусвідомлення, адекватне життєве та особистісне самовизначення сприяють успішному становленню гендерної ідентичності зростаючої особистості та позитивному ставленню до себе як до чоловіка чи жінки.

Об'єкт дослідження – становлення особистісної ідентичності в період дорослішання.

Предмет дослідження – психологічні особливості становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці.

Методи дослідження:

– теоретичні: аналіз і синтез психолого-педагогічної літератури;

дедуктивний метод; порівняння, класифікація і узагальнення;
– емпіричні: психологічне спостереження, опитування, тестування,
констатувальний експеримент, тестування, діагностика.

Теоретичне значення дослідження полягає в конкретизації поняття «гендерна ідентичність», визначенні детермінант становлення та розвитку гендерної ідентичності в юнацькому віці.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні комплексу психодіагностичних методик, застосуванні його у констатувальному експерименті в юнацькому віці та кількісному та якісному аналізі отриманих результатів. Розроблену психолого-педагогічну програму, сприяння розвитку гендерної ідентичності юнаків і дівчат можна використовувати студентам під час підготовки до практичних занять та психологам для індивідуальних і групових занять з юнаками і дівчатами.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

1.1. Поняття «гендерна ідентичність особистості» в психології

До найсуттєвіших та фундаментальніших характеристик будь-якої особистості належить гендер та гендерна ідентичність. Сьогодні особливого значення набуває формування та реалізація гендерної ідентичності. Це пов'язано перш за все з поширенням різного роду гендерних стереотипів, з дисгармонією суспільства тощо. Дослідження гендерної ідентичності зумовлює з'ясування змісту наступних понять: «гендер», «ідентичність».

Поняття «гендер» визначається як змодельована суспільством система цінностей, норм та характеристик жіночої та чоловічої поведінки, способу мислення та стилю життя, а також відносин чоловіків та жінок, які підтримуються соціальними інститутами. Перелічені характеристики визначаються політичними, економічними, соціальними та культурними контекстами, що фіксують уявлення про чоловіка чи жінку, дивлячись на їх стать [21, с. 35].

Також існує думка, що «гендер» являється культурним конструктором, створений людьми, який постійно відтворюється та передається поколіннями як частина культури та здатний змінюватися за різних обставин та причин.

Сьогодні у гендерній теорії відомою є парадигма соціального конструювання гендеру, що впливає на формування механізмів виникнення поняття «жіночність» та «мужність». На думку Т. Титаренко, «гендер» це складне поняття, під яким слід розуміти процес за якого відбувається вибудова відмінностей стосовно жіночих чи чоловічих ролей, їх поведінки та інших характеристик.

Теорія соціального конструювання гендеру базується на двох основних

постулатах [6, с.137]:

- 1) Гендерну ідентичність формує сім'я ті інші соціальні інститути, також за допомогою засобів масової інформації та під час соціалізації;
- 2) Гендер створюється на рівні свідомості самим індивідом.

Як соціальний конструкт гендер розглядають Т. В. Іванова. На думку дослідниці в основі гендеру закладено такі основні характеристики: гендерний дисплей, біологічна стать та статоворольові стереотипи [11, с.28].

Раніше замість гендеру вживали термін «стать». Однак цей термін позначав лише анатомічні та фізіологічні риси, за якими розрізняли чоловіків та жінок. Проте, поряд з цими рисами ще існує розподіл ролей та різні характеристики особистості. Тому у 1968 році Р. Столлер зробив спробу розділення понять «стать» та «гендер». Вивчаючи питання транссексуальності він вважав, що стать досить легко змінити хірургічно, на відміну від гендерної ідентичності. Тобто гендер, як соціальний інститут є засобом, що допомагає людині організувати життя.

В структурі гендеру виділяють гендерні стереотипи та гендерні ролі, гендерну ідентичність.

Гендерними стереотипами називаються стійкі, ті, що повторюються уявлення про місце та роль, які в суспільстві виконує гендер. Крім того, це стійкі характеристики особистостей, що мають різну гендерну ідентичність. Тобто це така форма норм, яка встановлює репрезентацію індивіда в суспільстві. Під соціальним тиском людина починає підкорятися цим нормам, їм слідувати, перш за все для отримання соціального схвалення та прихильності [29, с. 42].

Гендерними ролями називають тип соціальних ролей, які виражають очікування в поведінці фемінності чи маскулінності. Ці ролі зв'язані з нормами, які люди засвоюють та переломлюють у поведінці та власній свідомості, демонструючи на основі цього свою стать [29, с. 42].

Інше, важливе поняття це «ідентичність», що є найістотнішою ознакою людини, без якої вона не може існувати автономно. Поняття «ідентичність» в

різних психологічних дослідженнях осмислюється по-різному. Заслуги у вивченні даної категорії належать психоаналітику Е. Еріксону. Дослідник під ідентичністю особистості називає життєвий людський цикл, який інтенсивно розвивається у підлітковому віці та має значний вплив на функціональність особистості надалі. Дане поняття він трактував як усвідомлене почуття особистісної ідентичності та спрямованість до власної цілісності, що є несвідомою, та при цьому однотайність з ідентичністю групи та її ідеалами, яка є вже свідомою [30, с. 379]. На думку відомого психолога, протягом свого життя особистість переживає різні кризи у своєму становленні й результати цих криз впливають на неї та формування її ідентичності. І лише після проходження криз, людина починає відчувати власну ідентичність. Еріксон виділив основні ознаки ідентичності, до яких відніс [9, с. 93]:

1) Внутрішню тотожність особистості та інтегрованість її стосовно вимірів часу, які є пов'язаними з теперішнім, минулим та майбутнім цієї особистості.

2) Внутрішню тотожність людини та інтегрованість щодо виміру, як простору, в якому людина сприймає свою цілісність будь-де, у будь-якому місці. На це має вплив внутрішня зумовленість поведінки людини та її дій.

3) Переживання людського стану ідентичності та її життєвих криз здатне відбутися за умов людської взаємодії з тими людьми, які є для неї значущими.

Вимірами ідентичності Еріксон називав [27]:

1) оцінку людини чи соціальної групи своєї нерівності чи рівності з іншими особистостями чи групами;

2) оцінку особистості цілої соціальної групи стосовно того, як інші значущі для неї люди, сприймають цю нерівність чи рівність;

3) почуття особистістю «нерозірванності», тобто збереження власної цілісності.

Психолог також під ідентичністю розумів взаємодію соціальних,

біологічних та Его-процесів.

В психології виділяють соціальна та рольову ідентичність.

Рольова ідентичність це не що інше, як усвідомлення особистістю своїх соціальних ролей. Чед Гордо, досліджуючи дане питання виділив такі типи ідентичності [27]:

1. Релігійна, етнічна, національна ідентичність: визначення людини, як члена окремої релігійної, етнічної чи національної групи, чи субкультури. Така ідентичність відповідно впливає на стиль та цінності міжособистісної взаємодії людини.

2. Ідентичність членства, що ґрунтується на пов'язаності організаційного життя суспільства й людини, опираючись на всі форми групового членства. Такі ідентичності спираються на формальний зміст та неофіційні форми асоціацій як, наприклад членство в субкультурах чи чомусь подібному.

3. Політична ідентичність, яка ґрунтується на рисах, які здатні впливати на ідентифікацію себе у державній політичній системі.

4. Професійна ідентичність полягає в ставленні людини до власної професії.

5. Сімейна ідентичність, яка базується на ототожненні та самовідношенні особистості, яка має певний сімейний статус.

6. Гендерна ідентичність, яка ґрунтується на статевій ідентифікації індивіда як жінки чи чоловіка. Ця ідентичність є найістотнішою з ідентичностей, які тут перелічені.

Гендерна ідентичність у різних соціально-психологічних джерелах трактується неоднозначно. Вперше цей термін увів в обіг Дж. Мані у 1955 році. Дослідник використав його для позначення внутрішніх самовідчуттів особистості як жінки чи чоловіка [11, с. 29]. Від того часу сформувалося чимало підходів щодо визначення цього феномену.

Одні вважають, що гендерна ідентичність є частиною основної структури

ідентичності, що визначає належність особистості до жіночої чи чоловічої групи. Важливим при цьому є самокатегоризація людини [11, с. 29].

На думку, інших представників гендерна ідентичність це процес, під час якого формуються особистісні характеристики та відбувається засвоєння норм, що відповідають тій чи іншій статі.

Також вважається, що гендерна ідентичність це ототожнення індивідом себе зі статтю, а також намагання ним засвоїти та опанувати, відповідні цій статі, правил та норм поведінки. Це складова основної ідентичності особистості та її внутрішньої структури, що впливає на процеси саморегуляції та адаптації. Її формування відбувається під час соціалізації, а сам процес в психологічній літературі називають гендерною ідентифікацією [11. С. 30].

Теорію ідентифікації розробив З. Фрейд. Він не визначав гендерну ідентичність, однак своїми дослідженнями та розробками дав поштовх до гендерної дискусії. Він розглядав ідентифікацію як процес формування ідентичності. На його думку, у цьому процесі важливе місце відводиться батькам. Адже ідентифікація стосується відносин особистості з батьками та стосується наслідків цих відносин.

У вивченні гендерної дискусії зробили внесок Е. Маккобі та К. Джеклін. У праці цих співавторів представлено узагальнення результатів досліджень, які були спрямовані на вивчення відмінностей статей з психологічної точки зору. За цим дослідженням вони виявили, що відсутні гендерні природні та фундаментальні відмінності. При цьому дослідники зазначають, що важливішими в цьому випадку є гендерні подібності, а не відмінності [31].

Одними з важливих характеристик в структурі гендерної ідентичності є фемінність та маскуліність. Ці категорії є показниками жіночності та мужності, тому варто їх розглянути детальніше.

Маскуліність являється системою особливостей людини, які вважаються чоловічими та окреслюють прийняття статево-рольових стереотипів, відповідність статевій приналежності, формування форм поведінки, які типові

чоловічій статі, додержання чоловічих норм. Цей тип характеризується такими рисами як активність, наполегливість, незалежність, ризикованість, самодостатність, аналітичний склад мислення тощо [27].

Фемінність вважається системою особливостей жіночої статі, що включає дотримання статево-рольових жіночих норм, характеризується типовою жіночою поведінкою. Фемінність характеризується сензитивністю, емоційністю, м'якістю, довірливістю, ніжністю, співчутливістю. Жінка, що має таку домінуючу жіночність є уразливою, пасивною та більш реалістичною. Якщо ця категорія є досить вираженою, то вона характеризується ще несвідомим рівнем саморегуляції, схильністю до інтуїтивного осягнення дійсності [29, с. 42].

Однак існує ще один тип, якому притаманні фемінні й маскуліні риси – андрогінний тип, андрогінність. Він характеризується поєднанням в людині чоловічих та жіночих рис. Доведено, що люди з таким типом є більш пристосованими до світу та більш стресостійкими стосовно статево-рольових конфліктів [15, с. 50].

По суті, ці категорії є відображенням змісту культурних очікувань щодо жінки чи чоловіка. Вони окреслюють психічні, біологічні та соматичні особливості. Характеристики цих категорій можуть змінюватися з часом та культурою. Окрім того, Сандра Бем, американська дослідниця, яка вивчала гендерні проблеми та андрогенію, розробила методичку «Статево-рольовий опис» (the Bem Sex-Role Inventory). Згідно з цією методикою можна виділити такі основні типи, незважаючи, на фізіологічну стать [18, с. 38]:

- Тип маскуліний, з вираженими чоловічими якостями;
- Фемінний, що характеризується вираженням жіночих якостей;
- Андрогенний тип з комбінацією жіночих та чоловічих якостей;
- Невизначений тип, тобто той, який не має виражених фемінних чи маскуліних якостей.

Також дослідниця запропонувала теорію «гендерних лінз». За цієї теорією, між людиною та суспільством існує система пізнання статі, що сформована

культурою. В основі цієї системи ряд прихованих прописей, які існують в суспільних інститутах, культурних дискурсах стосовно статі жіночої чи чоловічої. Ці «лінзи» засвоюються під час соціалізації, а становлення гендеру відбувається під дією наступних чинників [11, с. 30]:

- гендерної поляризації – за цією лінзою між чоловіком та жінкою є протилежними, однак при цьому зберігають певну схожість;
- біологічного есенціалізму полягає в природній та неминучій біологічній природі чоловіків та жінок ;
- андроцентризму – центрується на чоловіках, де чоловічий досвід є нейтральним, або вважається нормою, а жіночне є відхиленням від цих норм.

Гендерна ідентичність зрілої особистості є складним та структурованим утворенням, яке охоплює усвідомлення індивідом приналежності до статті, своєї сексуальної орієнтації, а також гендерні переваги та стереотипи. Звертаючись до структури даного утворення виділяють ряд компонентів [28, с. 102]:

1. Когнітивний компонент, що виявляється в осягнення особистістю своєї приналежності до тої, чи іншої статі та характеристики себе самого згідно з категоріями жіночності, чи мужності;
2. Оцінний або афективний компонент, який проявляється в оцінці людини своїх психологічних рис та особливостей рольової поведінки згідно з категоріями фемінності чи маскулінності;
3. Конативний компонент, або як ще називають поведінковий, який полягає в презентації себе представником певної гендерної групи.

У випадку коли виникають порушення гендерної ідентичності, слід говорити про гендерну дистрофію. Тобто це нездатність сприймати свій гендерний статут. Такими порушеннями є трансвестизм, транссексуалізм, гендерно-рольові дисгармонії, гендерно-рольовий конфлікт, гендерно-рольовий інфантилізм, гендерно-рольова недостатність, атрофія гендерної ролі.

Отже, бачимо, що гендерна ідентичність це складне утворення, що має свої особливості, характеризується рядом ознак, а його порушення приводять до певних наслідків. Це перш за все можливість людини визначити те, до якої вона себе статті відносить.

1.2. Психологічні особливості раннього юнацького віку

Періодом інтенсивного розвитку самосвідомості особистості вважається юнацький вік. Юність є досить тривалим періодом життя людини, що триває від 14 до 25 років. Юність поділяють на ранню та пізню. Період від 14 до 18 років вважається ранньою юністю.

Рання юність також вважається періодом завершення фізичного дозрівання організму та завершальним етапом початкової соціалізації особистості. Фізичний розвиток юнаків в цей період характеризуються анатомічними та фізіологічними змінами. В цей час темпи зросту та ваги сповільнюються, вдосконалюється м'язова система, завершується окостеніння скелета, розвивається серцево-судинна система, її нервова регуляція тощо. Для більшості юнаків статеве дозрівання в цей період вже завершується.

З психологічної думки, цей вік є періодом самовизначення, зрілості, становлення характеру, а також психологічної та фізіологічної еволюції. До характерних ознак раннього юнацького віку відносять суперечливість та парадоксальність. Це проявляється в різкій зміні настроїв.

Психологічні проблеми юнаків вивчаються за такими підходами [22, с. 45]:

1. Біогенетичні теорії стверджують, що саме біологічні зміни та ріст впливають на інші сторони розвитку особистості. Сюди належать теорії Дж. Холла, А. Геззела.

2. Психоаналітична теорія звертає увагу на те, що юність є періодом психосексуального розвитку особистості. Прихильником цієї теорії був З. Фрейд, який описував юність як період сексуально збудження, тривожності та особистісних відхилень.

3. Психосоціальні теорії стверджують, що в юнацькому віці має бути вирішена головна задача досягнення ідентичності. Прихильником цієї теорії був Е. Еріксон, який розглядав розвиток особистості як закономірну зміну етапів, на

кожному з яких відбувається якісне перетворення внутрішнього світу і поведінки людини.

4. Когнітивні теорії, яких притримувався Ж Піазже та вважав юнацький вік ототожнював із формально-операційною стадією.

5. Екологічні теорії, представником яких є Урі Бронфенбреннер, який вважав юнацький вік продуктом суспільства.

6. Соціологічні теорії розглядають юність як етап соціалізації.

Розвиток особистості в ранньому юнацькому віці досліджував Р. Берн. Англійський психолог пов'язував типові внутрішні конфлікти та стреси з необхідністю руйнування тих емоційних зв'язків, які склалися ще в дитинстві та з формуванням нових відносин [23, с. 46]. Також Р. Берн вважав юнацький вік часом відкриття особистістю власного «Я», процес якого є досить суперечливим та складним. Оскільки внутрішнє «Я» не збігається з зовнішньою поведінкою, внаслідок чого виникає проблема самоконтролю. «Я» в цьому періоді ще досить невизначене та розмите, що зумовлено почуттями страху, стурбованості. Це своєю чергою викликає необхідність у спілкуванні.

Саме міжособистісне спілкування є однією із значущих сфер активності особистості на етапі ранньої юності. У цей період змінюється зміст та загальна спрямованість спілкування, вона стає вибірковою, інтимною. Важлива роль належить спілкуванню саме з ровесниками. Більшість свого часу старші школярі витрачають саме на спілкування. Також їх спілкування характеризується вибірковістю в дружбі, відмежуванні від оточення тощо. В спілкуванні з дорослими на перший план виступає довіра.

Психологи вважають, що до 14 років в юнаків формується так звана оборотність мислення, яка впливає на зміну напрямів їх думок, це здатність повертатися до вихідних даних. В цей період юнаки здатні звільнитися від конкретної прив'язки до предметів та об'єктів. Вони розглядають світ з погляду того, як його можна змінити [23, с. 47].

Якщо розглядати періодизацію психічного розвитку, то провідною діяльністю в юнацькому віці є навчально-професійна діяльність. Тобто навчальна діяльність набуває нової спрямованості та нового змісту.

Ще одним новоутвореннями ранньої юності є готовність особистості до життєвого самовизначення, головним в якому виступає професійний вибір. Феномен самовизначення часто в психології позначають також поняттям «ідентичність». Формування ідентичності це складний та довгий процес, що залежить від прийнятих індивідом рішень та взятих на себе зобов'язань. Головними варіантами становлення ідентичності є [24, с. 47]:

- зумовленість – полягає в тому, що юнаки беруть на себе певні зобов'язання, при цьому прийняття рішень стосовно вибору професії, релігії, ідеології здійснюють за них батьки чи інші дорослі;

- дифузія, що полягає в стані невизначеності, коли молоді люди не визначили напряму власно життя, вони не обрали професії чи морального кодексу та навіть уникають питань про це;

- мораторій – юнаки переживають кризу ідентичності, період прийняття рішень, коли треба обирати професію, інші цінності;

- досягнення ідентичності – коли особистість пережила кризу ідентичності, усвідомила свою відповідальність за своє життя та стоїть перед вибором власного життєвого шляху, професії, цінностей тощо.

Протягом юності в дітей вдосконалюються розумові здібності, вдосконалюється інтелектуальна сфера, мислення. В цей період узагальнення та абстрагування мислення досягає високого рівня. В цей період в юнаків вже достатньо сформоване теоретичне мислення, здатність до пізнання та розуміння загальних процесів, добре розвинена пам'ять.

У цьому віці сприйняття набуває цілеспрямованої, вибіркової та аналітико-синтетичної діяльності. Значно поліпшується увага, її стійкість, обсяг, інтенсивність.

Однією з найголовніших психологічних особливостей раннього юнацького віку є спрямованість у майбутнє. Це проявляється у прагненнях юнаків будувати життєві плани та осмислення побудови життєвої перспективи.

В період ранньої юності в особистості виробляються ціннісні орієнтації, формується світогляд, уявлення про світ, навколишню дійсність. В цей час створюються сприятливі умови для становлення такого психічного утворення, як сенсу життя. В особистості починає появлятися зацікавлення до власного сенсу життя.

Не менш активно в період ранньої юності розвивається сфера почуттів. Відчуття фізичної сили, інтелектуальних можливостей та спрямованість в майбутнє викликає в юнаків підвищення оптимістичного самопочуття. Значно багатшою та яскравішою стає емоційна сфера. В цей період в особистості підвищується емоційне сприйняття та здатність співпереживати.

До факторів, які сприяють виникненню проблем в ранньому юнацькому віці відносять [22, с. 56]:

- Соціум, в якому існує юнак;
- Специфіка вирішення-невирішення проблем на наступних етапах розвитку;
- Об'єктивні можливості для задоволення потреб, пов'язаних з віковим розвитком;
- Фізичний розвиток та здоров'я.

Кожен з цих факторів впливає на виникнення тієї чи іншої проблеми. Це перш за все проблеми самовизначення, проблеми засвоєння нових соціальних ролей, проблеми переоцінки цінностей тощо.

Особливо гостро в цей період постає проблема професійного самовизначення. Виходячи з внутрішніх потреб особистість самовизначається, намагається так чи інакше співвідносити суспільні запити та затребування. На етапі ранньої юності особистість опирається на мотиваційну сферу, яка входить до диференційованого та вибіркового ставлення до свідомого вибору майбутньої

професії. На мотиви, що впливають на вибір професії впливає багато чинників, зокрема соціальні впливи, економічні умови, школа, сім'я тощо.

Юнацький вік є також сензитивним для становлення життєвих цілей. Однак, активізація цілей та мотивів молоді у різних аспектах життєдіяльності проходить нерівномірно. Досить часто абстрактні смисложиттєві цілі у юнаків поєднуються з розрахованими, часто заснованими на матеріальних та егоїстичних цінностях вибором майбутньої професії.

Ранній юнацький вік є періодом закріплення та вдосконалення набутих раніше психічних властивостей. Разом з тим відбуваються якісні зміни різних сторін психологічної діяльності, що є основою становлення особистості. Цей період характеризується вдосконаленням способів запам'ятовування, збільшенням обсягів уваги, зростає продуктивність пам'яті, системнішим стає мислення. В цей період юнаки відкривають та пізнають самі себе, свій внутрішній світ, заглиблюються в себе та намагаються себе зрозуміти, занурюються у світ власних переживань.

1.3. Особливості психологічних умов становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці

Важливим фактором, який впливає на стиль життя особистості в юнацькому віці є гендерна ідентичність. Вчені переконані, що формування гендерної ідентичності відбувається під впливом культурного та соціального середовищ, які ставлять певні вимоги до особистості, як представника певної статі. Соціум репрезентує юнакам різні системи цінностей, які перетворюються в систему їх особистих цінностей. Саме завдяки цьому відбувається вибір поведінки, відкриття власного «Я».

У період ранньої юності відбуваються зміни як на фізичному, так і на психосоціальному рівнях. Ці зміни так чи інакше пов'язані з гендерною ідентичністю, яка являється ідентичністю, що характеризує особистість з погляду на її належність до жіночої чи чоловічої статі. Тобто це усвідомлене прийняття людиною взірців жіночності чи мужності в культурі. Це реальне оволодіння людиною жіночою чи чоловічою роллю та досягнення нею відповідного рівня ідентифікації та самосвідомості. Звідси слід зазначити, що набуття гендерної ідентичності пов'язане насамперед з усвідомленням та не може бути результатом зовнішніх впливів стереотипів чи навіювання.

Американський психолог Ш. Берн описав чотири головних, на його думку, стадії становлення гендерної ідентичності [20, с. 25]:

- гендерна ідентифікація, що полягає у віднесенні себе до тієї чи іншої статі;
- гендерна константність – полягає в розумінні, що гендер не можна змінити, бо він є постійним;
- диференційне наслідування розкривається в бажанні особистості бути найкращою дівчинкою чи найкращим хлопчиком;
- гендерна саморегуляція – характеризується тим, що дитина починає сама контролювати власну поведінку та застосовує санкції сама до себе.

Юнацький вік це складний та дуже відповідальний період в житті особистості. Юнацький розвиток це період соціалізації та засвоєння нових соціальних ролей. Цей шлях може бути поєднаним з конфліктами, непевністю та непослідовністю та багатьма іншими труднощами. На цьому етапі відбувається формування почуття ідентичності на противагу рольовій невизначеності особистісного Я. Юнаки мають засвоїти нові соціальні ролі опираючись на обмежений життєвий досвід. Основними цими ролями є звичайно ж ролі жінки та чоловіка, засвоєння яких буде успішним лише за умов коли це співпадає з соціальними очікуваннями. Тобто в юнацькому віці особистість усвідомлює себе в ролі представника жіночої чи чоловічої статі – тобто відбувається гендерна ідентичність.

Гендерна ідентичність у своєму розвитку проходить дві основні стадії:

- Первинну, що випадає на підлітковий вік;
- Вторинна, яка припадає на юнацькі роки.

У період ранньої юності особистість стоїть на порозі реального життя дивиться на теперішнє з позиції майбутнього, тобто шукає сенс життя. В цей час постає проблема самовизначення та вибору власного життєвого шляху.

Е. Берн вважає, що гендерна ідентичність визначається життєвим сценарієм людини. На думку психолога, опираючись на теорію життєвих сценаріїв, протягом людського життя відбувається статево-рольове програмування жінок та чоловік. Мова йде про формування статевих та гендерних ролей індивіда. Головним елементом життєвого сценарію особистості є сценарні заборони та директиви, які приписують форми активності та забороняють інші [19, с. 138].

Засвоєння індивідом гендерних ролей та суспільних очікувань щодо цих ролей називають гендерно-рольовою соціалізацією. Цей феномен характеризується рядом особливостей у жінок та чоловіків. Сьогодні виділяють багато агентів гендерної соціалізації, найперше це звичайно сім'я, батьківський вплив, стиль сімейного виховання. Окрім того, на гендерну ідентичність в

юнацькому віці впливають цінності батьків, гендерні стереотипи, характер стосунків в сім'ї. Тобто розвиток гендерної ідентичності юнаків залежить певним чином від гендерних стосунків в сім'ї, від того, які в сім'ї панують стереотипи [19, с. 139].

Значну роль в розвитку гендерної ідентичності відіграє середовище однолітків. Для цієї вікової групи характерним є потреба в належності до певної групи, що своєю чергою пов'язано з конформізмом. В юнаків зростає індивідуалізація спілкування, що проявляється у вимогливості до друзів. Для старшокласників дружба є важливою цінністю. Спілкування юнаків з однолітками виконує зовсім іншу функцію, ніж спілкування з дорослими. З однолітками спілкування має інтимно-особистісний характер. Взаємини в юнацькому віці діляться на дружні та товариські. Дружба в юнацькому віці виконує функцію самоповаги, психотерапії, а через вибірковість зменшується кількість друзів.

В центрі дружби для юнаків є саморозкриття та розуміння самого себе та іншого. Реальне життя стає змістом спілкування, сюди належить навчальна спільна діяльність, проблеми пов'язані з нею, дозвілля, спорт та розваги тощо. Бажаючи дружити з однолітками, в особистості проявляється насамперед прагнення до рівноправного спілкування. Юнацька дружба дуже емоційна й схильна до сповіді.

У ранній юності виникає потреба в самореалізації, самоактуалізації, самовираженні й потреба з'ясування сенсу життя. На думку І. Кон, цей вік характеризується тим, що в юнаків відбуваються суттєві зміни у змісті та співвідношенні основних мотиваційних тенденцій на основі нової соціальної мотивації розвитку.

Головним новоутворенням раннього юнацького віку є особистісне самовизначення, тобто потреба зайняти внутрішню позицію дорослого, зрозуміти себе та свої можливості, визначити себе у світі як учасника

суспільства тощо. У цьому віці юнаки шукають відповіді на запитання «Хто я?», «Ким мені бути?», «Який сенс життя?».

Головним чинником гендерної ідентичності старшокласника є відкриття власного світу, що проявляється через його переживання власної неповторності та цілісності. Цінністю для старшокласника стає його внутрішній світ. В цей період відбувається активний розвиток самосвідомості юнаків. Е. Еріксон вважає, що юнацький вік будується навколо кризи особистісної ідентичності – почуття індивідуальної самототожності та єдності. Особистість в цей період перебуває в процесі кризи самовизначення.

Самовизнання є інтегруючим компонентом розвитку особистості в ранньому юнацькому віці. Головним аспектом готовності та здатності до такого розвитку є самосвідомість, тобто оцінка та усвідомлення особистістю власних думок, почуттів, ідеалів, дій, інтересів тощо. Тобто це цілісна оцінка самого себе [7, с. 75].

Самовизначення особистості є свідомим актом виявлення та ствердження власної позиції в процесі міжособистісної взаємодії. Умовами особистісного самовизначення в ранньому юнацькому віці є міжособистісна взаємодія у системах вчитель – старшокласник та старшокласник – старшокласник. Суттєвою характеристикою самовизначення в цьому віці є вибір професії та пошук сенсу існування. Через це формами особистісного самовизначення в ранньому юнацькому віці є колективістське та професійне самовизначення.

Дж. Марш виділив деякі етапи розвитку ідентичності молодій людині, які визначаються мірою професійного та особистісного самовизначення [10, с. 123]:

1. Невизначена ідентичність – полягає в тому, що людина ще не має чітких переконань, не обрала професію та не зіткнулася з кризою ідентичності;
2. Дострокова ідентифікація – коли індивід включився у відповідну систему відносин, проте зробив це не обдуманно та не самостійно, а опираючись на авторитет чи думки інших;

3. Мораторій – полягає у виборі індивідом із багаточисельних варіантів розвитку єдиний, який вважає відповідним собі;
4. Досягнута, або зріла ідентичність полягає в успішному завершенні кризи, коли юнак переходить від пошуків себе до самореалізації.

Послідовність цих етапів досить умовна, оскільки юнак може або зразу перейти о мораторію та зрілої ідентичності, або залишитися на рівні розмитої ідентичності.

Становлення гендерної ідентичності має соціальний характер. Тому надзвичайно важливо сприяти формуванню адекватної та позитивної ідентичності. При цьому необхідно надавати особистості відповідну психологічну підтримку, підказувати та направляти в шляхах самореалізації, при цьому забезпечувати волевиявлення та свободу вибору.

Сьогодні виділяють статеві розбіжності особистісної значущості сфер реалізації дівчат та юнаків: навчально-професійної чи комунікативної. Ядро особистості та самосвідомість юнака залежить найчастіше від його професійного самовизначення та досягнень у вибраній ним сфері діяльності. Для дівчат важливішими є міжособистісні стосунки. Однак необхідно зазначити, що більше значення в становленні гендерної ідентичності мають все ж таки індивідуальні особливості, аніж статеві чи вікові. Саме внутрішньо особистісні передумови та сприятливий соціальний вплив сприяють гармонійному розвитку особистості.

В ранньому юнацькому віці інтереси юнаків та дівчат значно відрізняються. Це проявляється насамперед в професійному самовизначенні. Дівчата обирають професії пов'язані з людськими стосунками, тобто гуманітарні науки, а хлопці звертають увагу більше на технічні професії.

При цьому кардинально відрізняється й спілкування обох статей. Існує суто жіночий та суто чоловічий типи існування. Дівчата обговорюють свої переживання, відчуваючи себе так впевненіше, а юнаки навпаки намагаються триматися дистанції.

Отже, бачимо, що становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці має ряд особливостей. Це складний та довгий процес, який взаємопов'язаний з іншими важливими феноменами, одним з яких є особистісне самовизначення.

Висновки до розліду I

Гендер та гендерна ідентичність є фундаментальними характеристиками особистості. Гендер є соціальним поняттям, який позначає процес вибудови відмінностей стосовно жіночих чи чоловічих ролей, їх поведінки та інших характеристик. В структурі гендеру виділяють гендерні стереотипи та гендерні ролі, гендерну ідентичність.

Іншою найістотнішою ознакою людини є ідентичність, яку детально вивчав Е. Еріксон. Він виділив основні ознаки ідентичності та назвав її виміри. Одним зі структурних елементів ідентичності є гендерна ідентичність. Це процес, під час якого формуються особистісні характеристики та відбувається засвоєння норм, що відповідають тій чи іншій статі. Головними характеристиками гендерної ідентичності виступають категорії фемінність та маскуліність, які є показниками жіночності та мужності. Окремо виділяють андрогінний тип, який характеризується поєднанням в людині чоловічих та жіночих рис. В структурі гендерної ідентичності виділяють когнітивний, оцінювальний або афективний та конативний компонент, який проявляється в оцінці людини своїх психологічних рис та особливостей рольової поведінки згідно з категоріями фемінності чи маскуліності.

Періодом інтенсивного розвитку самосвідомості особистості та гендерної ідентичності вважається юнацький вік, який поділяється на ранній та пізній. Ранній юнацький вік є періодом не тільки фізичних, але й фізіологічних змін. Це період самовизначення, зрілості, становлення характеру, який вивчають за різними підходами.

Ранній юнацький вік є періодом становлення свого «Я». Головним новоутворенням цього віку є особистісне самовизначення, що проявляється у виборі професії, пошуку сенсу існування. Особистісне самовизначення є свідомим актом виявлення та ствердження власної позиції в процесі

міжособистісної взаємодії. Тому в ранньому юнацькому віці важливим є міжособисті взаємодії. Особливу роль відіграє спілкування з ровесниками.

Отже, гендерна ідентичність є однією з умов розвитку особистості. В ранньому юнацькому віці вона має специфіку свого становлення, адже на процес її формування впливають інші фактори. Ці фактори пов'язані з основними аспектами психологічного розвитку особистості в цей період життя. Тому вивчення теоретичних засад становлення гендерної ідентичності є актуальним та важливим. Це пов'язано перш за все з розумінням механізмів формування гендерної ідентичності та з'ясування ролі її становлення в ранньому юнацькому віці.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

2.1. Підготовка та проведення емпіричного дослідження психологічних особливостей становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці

Ранній юнацький вік є вирішальним у формуванні гендерного типу особистості. Це пов'язано перш за все з тим, що на початку цього періоду формується усталена гендерна ідентичність, що полягає в усвідомленні індивідом своєї статевої належності. Тобто це суб'єктивне осмислення індивідом та його переживання статевої ролі, що виявляється в єдності статевого усвідомлення та поведінки. Гендерну ідентифікацію можна спостерегти одночасно у значній кількості людей. Цей процес об'єднує людей, стає основою для установа мінних емоційних зв'язків у соціальній групі, колективі, суспільстві.

Становлення гендерної ідентичності є процесом усвідомлення і прийняття мужності й жіночності, що зафіксовано у межах соціально зумовленої культури, у якій народжується та формується особистість. В цій частині дипломної роботи здійснено проведення емпіричного дослідження психологічних особливостей становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці.

Метою дослідження є визначення психологічних особливостей особливості гендерної ідентичності у ранньому юнацькому віці, тобто в старшому шкільному віці (14– 17 років).

Основним завданням діагностичного дослідження є дослідження специфіки гендерної ідентичності раннього юнацького віку та з'ясування особливості статево-рольової ідентичності в осіб різної статі.

Дослідження проходило поетапно. На першому етапі було проведено конструювання вибірки досліджуваних та підбір об'єктивних методів дослідження. Основна вимога до комплектування вибірки була відповідність характеристикам усієї генеральної сукупності, тобто потенційних учасників, а саме юнаків та дівчат віком 14-17 років (ранній юнацький вік).

Експериментальна вибірка дослідження – 20 учнів старших класів: 10 чоловіків та 10 жінок.

Загальна кількість учасників експерименту – 20 учнів старших класів від 14 до 17 років.

Психологічне дослідження проводилось в період з 30 березня по 3 квітня 2024 року в режимі онлайн.

На другому етапі було здійснено підбір психодіагностичного інструментарію, проведення емпіричного дослідження. Саме на цьому етапі здійснено дослідження присвячене експериментальному вивченню гендерної самоідентифікації у ранньому юнацькому віці.

Наступним етапом був аналіз та інтерпретація отриманих результатів та формуванні загальних висновків.

Останній етап полягав у розробці практичних рекомендацій щодо роботи із гендерною самоідентифікацією в ранньому юнацькому віці.

На другому етапі дослідження вибір методів дослідження базувався на підході комплексності, цілісності та інформативності результатів. Опираючись на теоретичну частину дослідження, ми дійшли висновку, що найкращим та найоб'єктивнішим методом дослідження є особистісні опитувальники. Саме завдяки опитувальникам можна ґрунтовно вивчити це питання.

Тому для комплексної діагностики досліджуваної проблеми ми підібрали такі методи емпіричного дослідження:

- 1) опитувальник С.Бем з визначення гендеру;
- 2) опитувальник «Хто Я?» М.Куна і Т.Макпартленда;
- 3) тест на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса.

Опитувальник (анкета) статевих ролей (Bem Sex Role Inventory – BSRI) було створено професором Корнельського університету (США) Сандрою Ліпсіц Бем у 1971 році з метою емпіричного дослідження гіпотез, що виникли в рамках розробленої нею концепції андрогінії.

В сучасній психології цей опитувальник є найбільш широко використовуваний інструментом для вимірювання того, як доросла людина оцінює себе з точки зору гендеру. Це шкала, яку використовують для того, щоб виміряти ступінь, в якій особистість виявляє ті чи інші риси й особливості, що пов'язуються з жіночими чи чоловічими ознаками статево-рольової ідентифікації. Ця шкала містить 60 пунктів, з яких 20 пунктів є тісно пов'язаними з суспільною думкою про маскуліність, ще 20 пунктів шкали це, асоціації з фемінінністю та інші 20 пунктів відображають ступінь андрогінності. Опитувальник поданий в Додатку А.

Залежно від того, який показник переважає по сумі балів, та шкала характеризує відповідний гендер.

Результати вираховуються за наступною формулою:

Показник маскуліності $M = x / 20 = \underline{\quad}$

Показник фемінності $F = x / 20 = \underline{\quad}$

Основний індекс $IS = (F - M) \times 2.322 = \underline{\quad}$.

Іншою методикою є опитувальник «Хто Я?» М.Куна і Т.Макпартленда. Ці дослідники вивчали проблему чоловічої та жіночої поведінки та створили тест, який ґрунтується на виборі певної характеристики характеру, яка проявляється у реальному житті того, кого опитують. Завдяки результатам цього опитувальника визначають те, як інші люди сприймають гендерну ідентичність опитуваного.

Даний тест досить не стандартний. Респонденти мають 12 хвилин на те, щоб дати відповіді на запитання «Хто Я такий?». Відповіді респондентів фіксуються у будь-якій послідовності незалежно від логіки та грамотності. Отримані відповіді розподіляють на дві категорії: суб'єктивні та об'єктивні. Дана методика досить проста у використанні, що має свої переваги. Тест подано в Додатку Б.

Наступна методика це застосування тесту на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса. Дослідники також займалися вивченням проблем жіночої та чоловічої поведінки.

На основі своїх досліджень вони компанією IDRlabs створила тест, який базується на виборі певної характеристики характеру, що проявляється у реальному житті респондента. Даний тест містить 35 питань та представлений в Додатку В.

Отже, дослідження проблеми становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці можливе лише за умов використання комплексу методик, які дозволять визначити рівні фемінності, маскулінності, андрогінності та співвіднести з формуванням особистості в період ранньої юності, що є надзвичайно важливим для подальшого життєвого шляху особистості та її ідентифікації.

2.2. Аналіз результатів психодіагностичного дослідження

За проведеними методиками наступним етапом є аналіз отриманих результатів.

Методика Сандри Бем відкрила можливість визначити статево-рольових характеристик. Проаналізуємо спочатку результати дівчат. Так з опитуваної частини дівчат (10 дівчат) у 35% дівчат спостерігаються ознаки вираженої фемінності. Це своєю чергою свідчить про жіночність, турботу, привабливість тощо.

У 27 % опитуваних дівчат виявлено фемінність, що вказує на те, що опитуванні ідентифікують себе зі своєю соціальною роллю дівчини. Ще 20 % належать до андрогінного типу. Це означає наявність в респонденток як жіночих, так і чоловічих характеристик. А у 18 % виявлено маскулінні риси, тобто силу, мужність, агресивність, аналітичність тощо. З результатами можна ознайомитися на діаграмі, що на Рис. 2.1.

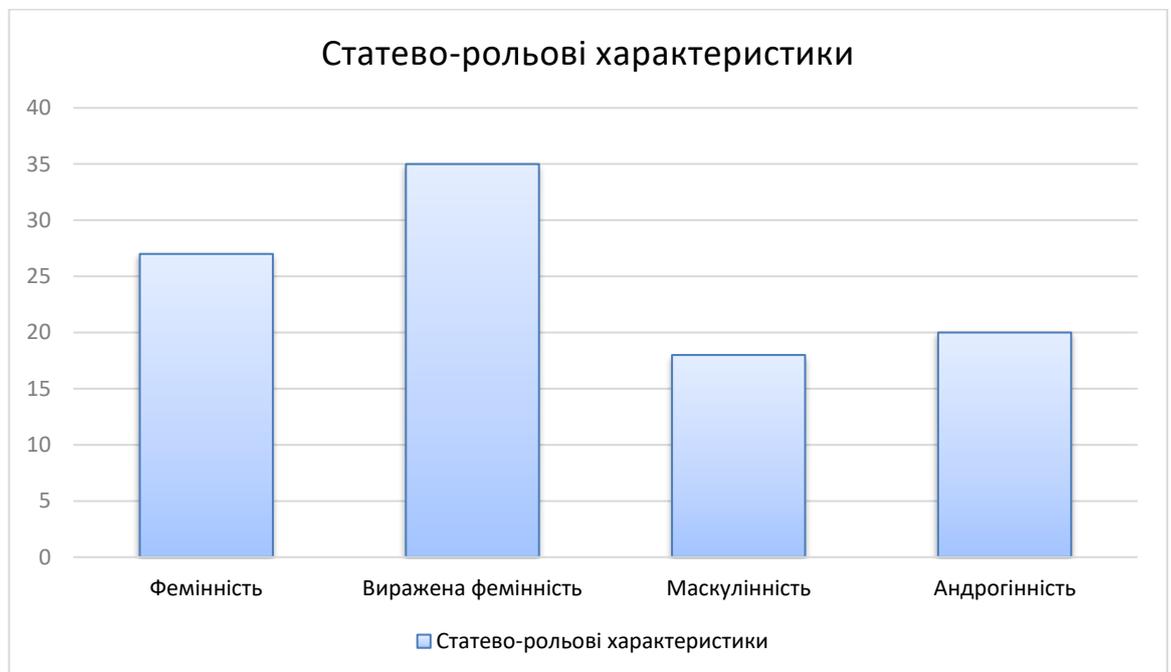

Рис. 2.1. Статево-рольові характеристики дівчат за методикою С.Бем

В опитуваних юнаків спостерігаємо наступну ситуацію. 40 % опитуваних хлопців характеризуються чіткою маскулінністю, що свідчить про активний розвиток хлопців відповідно до їх статі. В них проявляється сила, мужність, амбітність, аналітичний склад розуму, незалежність тощо. А виражену маскулінність виявлено у 25 % юнаків.

23 % складає частина юнаків, які характеризуються андрогінним типом, тобто їм притаманне поєднання характеристик, які властиві двом статтям. У 12% якості, які не зовсім узгоджуються з чоловічою статтю, тобто – фемінність. Розглянути результати можна на рисунку 2.2.

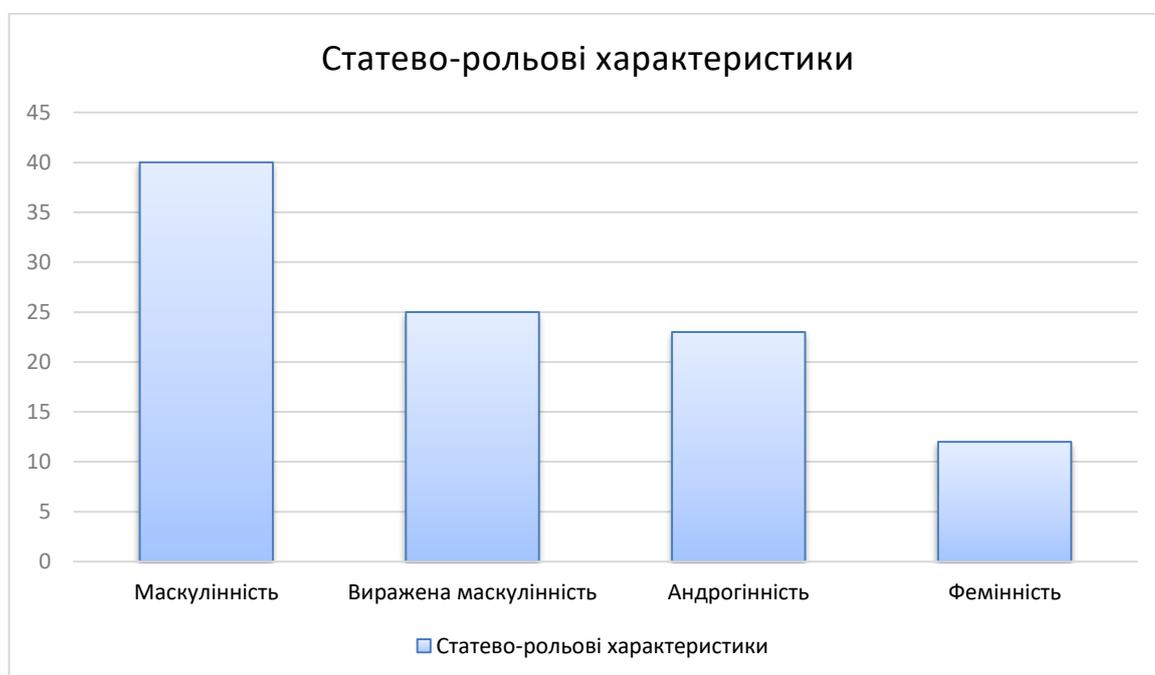

Рис. 2.1. Статеві-рольові характеристики юнаків за методикою С.Бем

За результатами методики «Хто Я?» М. Куна, Т. Макпартленда досліджено соціальні ролі, в яких перебувають сучасні дівчата та юнаки. У таблиці 2.1. подано результати.

Таблиця 2.1

Результати методики «Хто Я?» М. Куна, Т. Макпартленда,
% відповідей

Кількісні показники	Сімейні ролі	Професійні ролі	Інші соціальні ролі	Феміністичні характеристики	Маскулінні характеристики	Нейтральні характеристики
Дівчата	25	20	10	30	5	10
Юнаки	20	30	8	6	29	7

Орієнтуючись на результати таблиці у дівчат найвиразнішими є фемінні характеристики (30 %). Маскулінні характеристики у юнаків становлять 29 %. Не менш важливим для дівчат є сімейні (25 %), а потім вже й професійні ролі, що складають 20 %. У юнаків професійні ролі (30 %) переважають сімейні ролі (20 %). Далі по важливості йдуть інші соціальні ролі, що у дівчат становить 10%, а у хлопців 8 %. Нейтральні характеристики у дівчат складають 10 %, а у юнаків 7 %. Для 6 % юнаків притаманні фемінні риси та для 5 % дівчат маскулінні характеристики.

Використовуючи тест на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса ми отримали наступні результати: у 45 % респондентів гендер збігається із фізичною статтю, що становить майже половину опитуваних; у 43% спостерігається андрогінність; 12% складають респонденти з протилежною їх фізичній статті характеристикою. Ці результати представлені на рисунку 2.3.

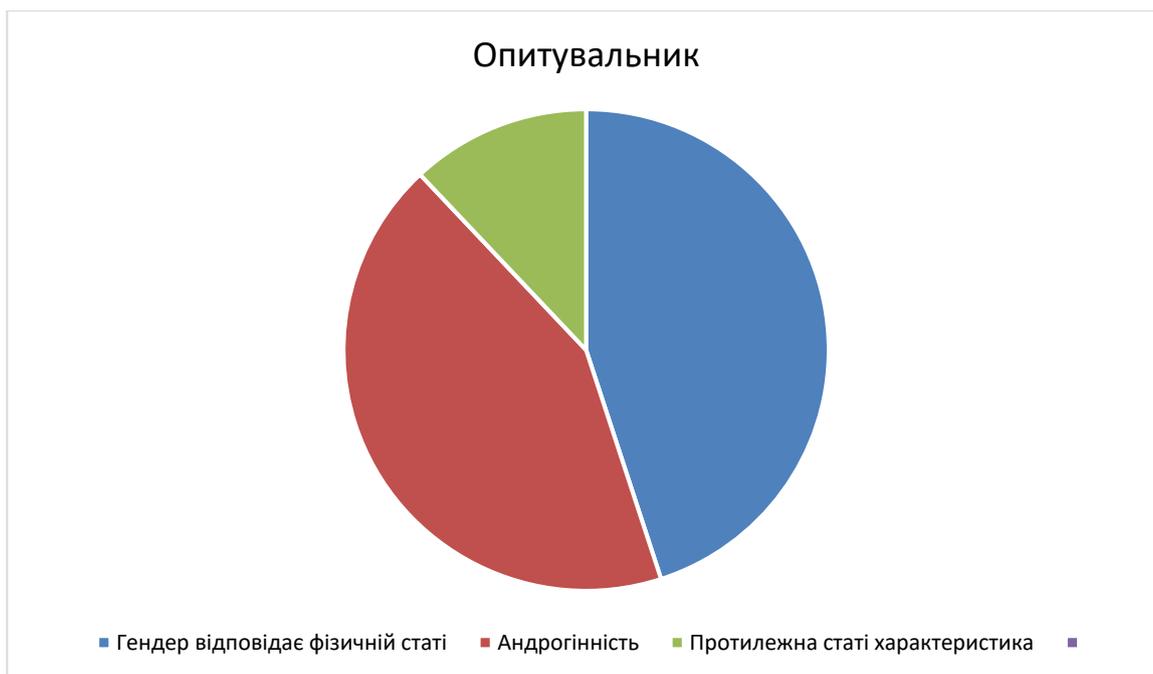

Рисунок 2.3. Результати дослідження тесту на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса

Підсумовуючи результати, зазначимо, що гіпотезу дослідження частково можна спростувати, адже більша частина респондентів характеризують свою гендерну ідентичність відповідно своєї статі. Це проявляється в різних їх характеристиках. Обрані методики допомогли визначити та встановити точні результати, які ми обробили та узагальнили.

2.3. Програма розвитку гендерної ідентичності юнаків і дівчат у ранньому юнацькому віці

Звертаючись до питань розвитку та становлення розвитку гендерної ідентичності юнаків і дівчат у ранньому юнацькому віці слід зазначити, що необхідно говорити про систему загальних та спеціальних заходів. Проте необхідно розуміти, що головною умовою ефективності розвитку є її систематичність, комплексність, послідовність диференційованість та своєчасність.

На основі результатів отриманих під час емпіричного дослідження, вважаємо, що необхідно запропонувати корекційну та розвивальну програму. У нашому дослідженні були виявлені старшокласники, у яких гендерна ідентичність сформована не достатньо. У значної частини юнаків та дівчат виражені маскулінні та фемінні риси.

Запропонована програма має базуватися на психологічних та педагогічних засадах, враховувати вікові та індивідуальні особливості раннього юнацького віку. Під програмою маємо на увазі проведення психолого-просвітницької діяльності, яку може здійснювати психолог. Це комплекс вправ та завдань, що поєднують в собі просвітницьку, адаптаційну, корекційну та психодіагностичну функції.

Метою цих завдань є покращення розуміння понять «гендер» та стать у суспільстві. Основними завданнями програми виділяємо:

- 1) Виявлення гендерних стереотипів серед старшокласників та їх корекція;
- 2) Створення умов для покращення гендерної соціалізації та адаптації юнаків та дівчат;
- 3) Психологічна та правова просвіта з питань гендеру.
- 4) Виявлення можливого булінгу за гендерною ознакою.
- 5) Психодіагностика гендеру в осіб юнацького віку.

Корекційна програма має включати ряд блоків:

- теоретично-навчальний,
- діагностичний,
- практичний,
- особистісно-орієнтований.

Звертаючись до першого блоку, вважаємо за необхідність проводити зі старшокласниками обговорення стосовно розвитку особистості в суспільстві, можливості проявляти себе, виділити жіночу та чоловічі статі та обговорити у цьому процесі. Можна провести лекцію на якій ознайомити учнів з поняттями «гендер», «гендерна нерівність», «гендерні стереотипи», «біологічна стать», «гендерна ідентичність». Важливо також обговорити моделі жіночої та чоловічої поведінки.

На діагностичному етапі слід використовувати ті методики за якими ми працювали. Це опитувальник Сандри Бем, опитувальник «Хто Я?» М.Куна і Т.Макпартленда та тест на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса.

Блок практично-прикладний містить різні тренінгові завдання, вправи, нестандартні ситуації. Заняття мають будуватися за принципами:

- Гуманності поглядів старшокласників на ситуацію;
- Поваги один до одного;
- Дотриманні принципу гендерної рівності;
- Добровільності участі в цих заняттях.

Особистісно-орієнтований блок охоплює роботу з рефлексією юнаків, опрацювання їх особистісного досвіду, застосування різних психотерапевтичних технік та прийомів.

Під час програми рекомендуємо застосовувати наступні методи: спостереження, інтерв'ю, творчі вправи, метод проектів, різні терапії, методи поведінкової корекції тощо.

При цьому слід зазначити, що вчителі, психологи, а також батьки мають дотримуватися певних рекомендацій. Найперше, це важливість обговорення зі

старшокласниками питання гендерної ідентичності та статі. Однак не потрібно загострювати на цьому увагу, виокремлювати гендерні ознаки учнів. Тобто робота з розвитком гендерною ідентичністю у ранньому віці має бути комплексною, створювати певний соціально-психологічний клімат в групі, щоб стимулювати старшокласників до обговорення питання.

Висновок до II розділу

У другому розділі роботи було проведено емпіричне дослідження особливостей становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці. Вказане дослідження проходило поетапно:

1. Здійснення вибірки респондентів та підбір методів дослідження;
2. Підбір психодіагностичного інструментарію та проведення емпіричного дослідження з використанням опитувальника Сандри Бем, опитувальника «Хто Я?» М.Куна і Т.Макпартленда та тесту на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса;
3. Здійснення аналізу та інтерпретації результатів. Всі результати опрацьовані та подані у вигляді діаграм та таблиці. Згідно з результатами гендерна ідентичність у старшокласників є сформованою не достатньо, що зумовило ще один етап;
4. Етап розробки практичних рекомендацій щодо роботи із гендерною самоідентифікацією в ранньому юнацькому віці. На цьому етапі ми розглянули можливості застосування корекційної програми з розвитку гендерної ідентичності в старшокласників, виділили основні аспекти пов'язані з цим.

Отже, завдяки емпіричному дослідженню ми змогли виявити оптимальний і неоптимальний рівні гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці. На основі результатів розглянути можливу корекційну програму для розвитку гендерної ідентичності юнаків і дівчат у ранньому юнацькому віці.

ВИСНОВКИ

В процесі написання дипломної роботи, на початковому етапі ми виділили ряд завдань. При вирішенні цих завдань ми дійшли наступних висновків.

На основі теоретичного вивчення можемо трактувати гендерну ідентичність як одну із фундаментальними характеристиками особистості. Під нею в психології розуміють усвідомлення індивідом себе як представника статі, гендеру, відчуття своїх жіночих, чоловічих або андрогінних рис та усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі у соціальному контексті. Поряд з цим поняттям було розглянуто поняття «гендер» та «ідентичність». В процесі вивчення питання ми виділили основні категорії гендерної ідентичності: фемінність та маскуліність та андрогінний тип. Окрім того, в структурі гендерної ідентичності ми виділили інші важливі аспекти, серед яких когнітивний, оцінювальний або афективний та конативний компонент.

Також ми дослідили психологічними особливостями раннього юнацького віку. Ми дізналися, що головним новоутворенням цього віку є особистісне самовизначення, що проявляється у виборі професії, пошуку сенсу існування. Це період становлення свого «Я». Особистісним самовизначенням вважається акт виявлення та ствердження власної позиції в процесі міжособистісної взаємодії.

Наступним етапом було проведення емпіричного дослідження психологічних особливостей становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці. На початковому етапі ми здійснили вибірку, яку склали 20 старшокласників, з яких 10 дівчат та 10 юнаків. Після чого ми обрали психодіагностичний інструментарій для проведення емпіричного дослідження. Для цього ми обрали такі методики:

1. Опитувальника Сандри Бем;
2. Опитувальника «Хто Я?» М.Куна і Т.Макпартленда;

3. Тест на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса.

Ці методики детально описано та подано у змісті та додатках дипломної роботи. Після чого ми проаналізували та інтерпретували отримані результати, описавши їх та подавши у вигляді діаграм та таблиці.

На основі результатів, ми частково спростували гіпотезу дослідження. Адже ми виявили, що більша частина респондентів мають достатньо сформовану гендерну ідентичність. Проте деякі юнаки все таки мають недостатньо виражену гендерну ідентичність, тому ми розробили програму корекційної роботи із гендерною самоідентифікацією в ранньому юнацькому віці. Ми розглянули можливі методи роботи з розвитку гендерної ідентичності в старшокласників та надали методичні рекомендації педагогам, психологам і батькам.

Отже, питання становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці є складним та багатогранним. Для того, щоб допомогти юнакам у розвитку їхньої гендерної ідентичності необхідним є вивчення теоретичних аспектів проблеми, застосування відповідних методик. Тобто успіх та ефективність в роботі зі становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці може забезпечити лише правильний та комплексний підхід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Д.Ю. Самоідентифікація гендерних особливостей в юнацькому віці. Київ, 2022. 42 с.
2. Боровцова М. С. Становлення гендерної ідентичності особистості. *Проблеми сучасної психології: збірник наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2012. Вип. 16. С. 65–74.
3. Боровцова М. С. Статеврольовий опитувальник С. Бем (BSRI): можливості використання в умовах сучасності. *Актуальні проблеми практичної психології: матеріали Всеукраїнського науково – практичного семінару*. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О.Довженка, 2012. С. 5–7.
4. Вихор С.Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ... канд. пед. Наук. Тернопіль, 2016. 264 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Видавничий центр «Академія», 2014. 308 с.
6. Гура І. В., Ліницька І. В. Гендерне виховання студентської молоді в умовах вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації. *STUDIA SLOBOZHANICA*. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій – 2015», 27 листопада: вісник виставково-музейного центру, вип 2. Харків: ХНТУСГ, 2015. С. 135-143.
7. Докукіна О. М. Сутність та особливості особистісного самовизначення старшокласників. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. 2011. Вип. 15. Книга II. С. 72-79.
8. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
9. Заверуха О. Я. Історичний ракурс категорії «ідентичність» у психології. *Теоретичні і прикладні проблеми психології. Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля*, 2020. № 4. С. 88-101.

10. Зливков В. Л. Самоідентифікація в педагогічній комунікації. К.: Український центр політичного менеджменту, 2015. 144 с.
11. Іванова Т.В., Карч М.О. Гендерна ідентичність як мультіваріативний феномен. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія, 2020. 4. С. 28-33.
12. Кікіш О.Ю. Особливості становлення гендерної ідентичності в ранньому юнацькому віці в неповній сім'ї: дипломна робота магістра за спеціальністю „053 — психологія“. Тернопіль: ТНТУ, 2019. 98 с.
13. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність особистості: когнітивна парадигма. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Психологія і педагогіка. 2013. Вип. 22. С. 51-56.
14. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія. Тернопіль.: Навчальна книга-Богдан, 2011. 400 с.
15. Кіян А. П., Бурковський К. С. Психологічні особливості гендерної ідентичності підлітків. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1. Т. 2. С. 48-51.
16. Кубриченко Т. В. Ідентичність особистості у гендерному вимірі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. серія психологічна. 2012. Вип. 2(2). С. 323-331.
17. Лівандовська І. Дослідження особливостей становлення гендерної ідентичності в підлітків у різних соціальних умовах. *Психологія: реальність і перспективи*: збірник наукових праць РДГУ. 2021. Випуск 16. С. 113-120.
18. Марченко О. Ю. Особливості гендерної ідентичності у школярів різного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 1. С. 37-41.
19. Мацигін, С. С. Особливості гендерної ідентичності юнаків із неповних сімей. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*. 2016. (Вип.3). С. 134-143.

20. Мирошнеченко А. В. Гендерна ідентифікація як соціально-психологічний феномен. *Збірник наукових праць «Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова». Психологічні науки.* Серія 12; Вип. 35 (59). 2011. С. 24-31.
21. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / упоряд. Скорик М.М. Київ: Київський інститут гендерних досліджень, 2014. 536 с.
22. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н.О. Гончарова, Ю.Л. Горбенко, Ю.І. Калюжна, В.А. Лавріненко, М.М. Мельничук, О.Г. Мирошник, Н.М. Мишко, В.Ф. Моргун, Л.Г. Перетятко, М.М. Рева, К.В. Седих, М.М. Тесленко, І.Г. Тітов, Т.Є. Тітова, А.С. Харченко, Н.О. Чайкіна, Т.А. Яновська]; за ред. К.В. Седих. Полтава: Астроя, 2018. 342 с.
23. Романов І. І. Психологічні особливості юнацького віку та їх вплив на формування іншомовної комунікативної компетентності на заняттях з іноземної мови. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2018. VI (68). P. 46-50.
24. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. 3-тє вид, перероб., допов. Київ : Академія, 2017. 366 с.
25. Спиця-Оріщенко Н. Психологічні особливості розвитку особистості в ранньому юнацькому віці. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки.* 2016. № 1. С. 198-201.
26. Стець В. І. Ідентичність особистості: теоретико-емпіричний аналіз: практичний посібник. Дрогобич, редакційно- видавничий відділ ДДПУ, 2019. 70 с.
27. Текст лекцій навчальної дисципліни «Гендерна психологія вибіркового компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 053 Психологія (практична психологія). Розр. Мохорєва О.М. Харків. 2023. URL: <https://nm2.univd.edu.ua/download/129477>. (дата звернення: 04.03.2024).

28. Ткалич М. Г., Зінченко Т. П., Касьян А. П. Гендерна ідентичність особистості: зміст, структура, гендерно-рольова диференціація. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. 2022. 6. Р. 101-109.
29. Щотка О.П. 92 Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с.
30. Яблонська Т. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України*. 2010. (38). С. 378-387.
31. Maccoby Eleanor E., Jacklin C.N. *The Psychology of Sex Differences*. Stanford University Press. 1978. 416 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Статеворольовий опитувальник С. Бем

1. Віра в себе.
2. Уміння поступатися.
3. Здатність допомогти.
4. Схильність захищати свої погляди.
5. Життєрадісність.
6. Похмурість.
7. Незалежність.
8. Соромливість.
9. Сумлінність.
10. Атлетичність.
11. Ніжність.
12. Театральність.
13. Напористість.
14. Ласий на лестоці.
15. Удачливість.
16. Сильна особа.
17. Відданість.
18. Непередбачуваність.
19. Сила.
20. Жіночність.
21. Надійність.
22. Аналітична.
23. Уміння співчувати.
24. Ревнивість.
25. Здібність до лідерства.
26. Турбота про людей.
27. Прямота, правдивість.
28. Схильність до ризику.
29. Розуміння інших.
30. Скритність.
31. Швидкість в ухваленні рішень.
32. Співчуття.
33. Щирість.
34. Самодостатність.
35. Здатність утішити.

- 36.Пихатість.
- 37.Владність.
- 38.Тихий голос.
- 39.Привабливість.
- 40.Мужність.
- 41.Теплота, щирість.
- 42.Урочистість, важливість.
- 43.Власна позиція.
- 44.М'якість.
- 45.Уміння дружити.
- 46.Агресивність.
- 47.Довірливість.
- 48.Малорезультативність.
- 49.Схильність вести за собою.
- 50.Інфантильність.
- 51.Адаптивність
- 52.Індивідуалізм.
- 53.Нелюбов лайок.
- 54.Несистематичність.
- 55.Дух змагання.
- 56.Любов до дітей.
- 57.Тактовність.
- 58.Амбітність, честолюбство.
- 59.Спокій.
- 60.Традиційність, схильність умовностям.

Ключ

Маскуліність (відповідь «так»): 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58.

Фемінінність (відповідь «так»): 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.

За кожен збіг з ключем нараховується 1 бал. Потім визначається показник фемінінності (F) і маскуліності (M) відповідно до формули:

$F = (\text{сума балів по фемінінності}): 20$

$M = (\text{сума балів по маскуліності}): 20$

Основний індекс IS визначається як

$IS = (F-M) * 2,322.$

Якщо величина індексу полягає в межах від -1 до +1, то робиться висновок про андрогінність. Якщо індекс менший -1, то робиться висновок про маскулінність, якщо індекс більший +1 – про фемінність, у разі, коли індекс більший +2,025 говорять про яскраво виражену фемінність, а якщо індекс менший – 2,025 говорять про яскраво виражену маскулінність.

Методика «Хто я?» М. Куна і Т. Макпартленда**Інструкція:**

«Протягом 12 хв вам необхідно дати 20 відповідей на питання, що відноситься до вас самих: " Хто я? ". Ви можете відповідати так, як вам хочеться, фіксувати всі відповіді, які приходять до вас в голову, оскільки в цьому завданні немає правильних або неправильних відповідей. Також важливо помічати, які емоційні реакції виникають у вас в ході виконання даного завдання, наскільки важко чи легко вам було відповідати на це питання.»

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____
- 8 _____
- 9 _____
- 10 _____
- 11 _____
- 12 _____
- 13 _____
- 14 _____
- 15 _____
- 16 _____
- 17 _____
- 18 _____
- 19 _____
- 20 _____

Опрацювання та інтерпретація результатів.

Рівень самопрезентації визначається за загальною кількістю відповідей:

- менше 8 відповідей – низький рівень,
- 9-17 – середній рівень,
- 18-20–високий рівень.

Ваш рівень _____

Для якісного аналізу результатів тесту використовується шкала ідентифікаційних характеристик. Вона охоплює 24 показники, які, об'єднуються у сім узагальнених показників - компонентів ідентичності. З допомогою методу контент аналізу спробуйте перенести свої відповіді у таблицю співвідесши їх до наступних у таблиці шкал

I. «Соціальне Я» включає 7 показників:

1. пряме позначення статі (юнак, дівчина; жінка);
2. сексуальна роль (коханець, коханка; Дон Жуан, Амазонка);
3. навчально-професійна рольова позиція (студент, навчаюся в інституті, лікар, спеціаліст);
4. сімейна належність, що виявляється через позначення сімейної ролі (дочка, син, брат, дружина тощо) або через вказівка на родинні стосунки (люблю своїх родичів, у мене багато рідних);
5. етнічно-регіональна ідентичність включає в себе етнічну ідентичність, громадянство (росіянин, татарин, громадянин, росіянин та ін) і локальну, місцеву ідентичність (з Ярославля, Костроми, сибірячка тощо);
6. світоглядна ідентичність: конфесійна, політична приналежність (християнин, мусульманин, віруюча);
7. групова приналежність: сприйняття себе членом будь-якої групи людей (колекціонер, член товариства).

II. «Комунікативна Я» включає 2 показника:

1. дружба або коло друзів, сприйняття себе членом групи друзів (один, у мене багато друзів);
2. спілкування або суб'єкт спілкування, особливості та оцінка взаємодії з людьми (ходжу в гості, люблю спілкуватися з людьми; вмю вислухати людей);

III. «Матеріальне Я» має на увазі під собою різні аспекти:

- опис своєї власності (маю квартиру, одяг, велосипед);

- оцінку своєї забезпеченості, ставлення до матеріальних благ (бідний, багатий, заможний, люблю гроші);
 - ставлення до зовнішнього середовища (люблю море, не люблю погану погоду).
- IV. «Фізичне Я» включає в себе такі аспекти:
- суб'єктивне опис своїх фізичних даних, зовнішності (сильний, приємний, привабливий);
 - фактичне опис своїх фізичних даних, включаючи опис зовнішності, хворобливих проявів і місця розташування (блондин, зріст, вага, вік, живу в гуртожитку);
 - пристрасті в їжі, шкідливі звички.

V. «Діяльне Я» оцінюється через 2 показника:

1. заняття, діяльність, інтереси, захоплення (люблю розв'язувати задачі); досвід (був у Болгарії);
2. самооцінка здатності до діяльності, самооцінка навиків, умінь, знань, компетенцій, досягнень, (добре плаваю, розумний; працездатний, знаю англійську).

VI. «Перспективне Я» включає в себе 9 показників:

1. професійна перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з навчально-професійною сферою (майбутній водій, буду хорошим учителем);
 2. сімейна перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з сімейним статусом (буду мати дітей, майбутня мати тощо);
 3. групова перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з груповою приналежністю (планую вступити в партію, хочу стати спортсменом);
 4. комунікативна перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з друзями, спілкуванням.
 5. матеріальна перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з матеріальною сферою (отримаю спадщину, зароблю на квартиру);
 6. фізична перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з психофізичними даними (буду піклуватися про своє здоров'я, хочу бути накачаним);
 7. діяльнісна перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з інтересами, захопленнями, конкретними заняттями (буду читати) і досягненням певних результатів (досконало вивчу мову);
 8. персональна перспектива: побажання, наміри, мрії, пов'язані з персональними особливостями: особистісними якостями, поведінкою і т. п. (хочу бути більш веселим, спокійним);
 9. оцінка прагнень (багато чого бажаю, прагне людина).
- VII. «Рефлексивне Я» включає 2 показника:

1. персональна ідентичність: особистісні якості, особливості характеру, опис індивідуального стилю поведінки (добрий, щирий, комунікабельна, наполеглива, іноді шкідливий, іноді нетерплячий і т. д.), персональні характеристики (прізвисько, гороскоп, ім'я і т. д.); емоційне ставлення до себе (я супер, «кльовий»);
2. глобальне, екзистенціальне «Я»: твердження, які глобальні і які недостатньо виявляють відмінності однієї людини від іншого (людина розумна, моя сутність).

Тест на гендерні координати (IDR-GCT) на основі досліджень М. Хейлмана та К. Пеуса.

Інструкція: оцініть наявність (або відсутність) у себе названих нижче якостей.

Варіанти відповідей:

- 1) Так, повністю погоджуюсь
- 2) Ні, мені не присутні дані характеристики
- 3) Важко відповісти

Мене характеризує...

- 1) Цілеспрямованість
- 2) Вміння розділяти почуття і ідеї
- 3) Уважність до інших людей
- 4) Невміння ображатися
- 5) Авторитетність
- 6) Життєрадісність
- 7) Інтуїція
- 8) Співчуття
- 9) Ніжність
- 10) Жалість
- 11) Об'єктивність
- 12) Наполегливість
- 13)Добррозичливість
- 14) Непохитність
- 15)Комунікабельність
- 16) Розуміння
- 17)Впевненість
- 18)Сентиментальність
- 19) Постійність
- 20) Рішучість
- 21)Сміливість
- 22)Добросердечність
- 23) Незалежність
- 24)Логічність
- 25) Гуманність
- 26) Прямолінійність

- 27) Чутливість
- 28) Готовність допомогти
- 29) Щирість
- 30) Щедрість
- 31) Домінування
- 32) Дружелюбність
- 33) Скромність
- 34) Лагідність
- 35) Доброта

Авторська методика на виявлення гендерної самоідентифікації

Структура: тест включає у себе 21 питання.

Блок №1 «Характеристики зумовлені фізіологією» 6 питань

Блок №2 «Прояви гендеру у побуті» 9 питань

Блок №3 «Я і відносини у суспільстві» 6 питань

Час на проведення необмежений

Інструкція: ви отримаєте бланк із питаннями, після початку опитування, оберіть варіант на бланку, який імпонує вам найбільше.

Здайте бланк психологу після проходження

Блок №1 «Характеристики зумовлені фізіологією»

- 1) Охарактеризуйте, як ви орієнтуєтесь на незнайомій вам місцині
 - А) У мене майже ніколи не виникає з цим проблем, я з легкістю можу знайти правильний шлях.
 - Б) У мене часто виникають проблеми з орієнтацією на незнайомій місцині, але я завжди можу запитати шлях у людей або знайти його завдяки картам.
- 2) Уявіть ситуацію: ви розмовляєте по телефону, у цей же час до вас підходить родич і запитує де той, чи інший предмет. З сусідньої кімнати кричить мати: «Вимкни будь ласка плиту, я зараз не можу підійти», а одночасно із тим, щось грохоче за вікном. Ваші дії:
 - А) Усе по порядку: завершу розмову, підскажу відповідь родичу, допоможу мамі, подивлюсь у вікно.
 - Б) Нічого страшного, я зроблю все в процесі, можу навіть не завершувати розмову.
- 3) На ділову зустріч вам слід обрати костюм відносно дрескоду: китайський червоний колір, вашу думки:
 - А) Червоний є червоний, ніхто не помітить різницю.
 - Б) Різниця суттєва, правильно відтінку я не маю, треба запитати у друзів чи піти у магазин. Такі деталі є дуже важливими для самовідчуття.

4) Вам подарували парфюм вашої улюбленої марки, але серія відрізняється, тому аромат не той, що вам потрібен.

А) Ну і що? Це не суттєва різниця, буду користуватись їм, а як закінчиться, куплю потрібний.

Б) Це суттєва різниця, аромат впливає на мій настрій та самовпевненість. Якщо не сподобається аромат, не буду їм користуватись.

5) Вам пропонують чудову роботу, але з нічними змінами, як ви вважаєте, який вплив це матиме на вас?

А) Я думаю, що це не суттєво, я можу нормально функціонувати навіть при такому режимі.

Б) Це не аби як засмутить мене, сон – важливий фактор мого функціонування та здоров'я, але відмовлятись від роботи може не стану.

6) Чи можете ви сказати, що ви швидко п'янієте від алкоголю, навіть якщо кількість випитого, не є великою?

А) Не думаю, я відчуваю себе нормально.

Б) Так, алкоголь швидко впливає на мене.

Даний блок включає в себе питання, основою який є наукові підтвердження фізіологічної різниці між «жіночим» та «чоловічим». Оскільки ми описували раніше, що фізіологія також впливає на гендер, ми не могли не проаналізувати фундамент статевого прояву, але на соціальний статус він не впливає вагомо. На відводі впливає поведінка людей, що зумовлена різними роботами чоловічого та жіночого мізків: нейрозв'язки, кількість рецепторів, перероблюючих ферментів і таке інше.

Блок №2 «Прояви гендеру у побуті»

7) Ви зайшли у книгарню, яку книгу ви б скоріше обрали:

А) Біографію відомих людей, книги з бізнесу або історії

Б) Романи, психологічні книжки.

В) Енциклопедію, детектив/ можу обрати все з переліченого.

8) Що саме у спілкуванні з людиною вас дратує більше за все?

А) Неповага дратує мене найбільше.

Б) Невихованість та нахабство.

В) Коли людина віщає ярлики та нав'язує мені, як я маю себе поводити і виглядати.

9) Який від вітання ви обираєте частіше?

А) Рукостискання, або кивок головою.

Б) Легкі обійми, поцілунок.

В) «Дати кулачок» або просто привітати словами

10) Які риси характеру ви цінуєте у людях більше?

- А) Веселий характер, сміливість.
 Б) Людність, відкритість, манери.
 В) Лояльність, гнучкість думки, об'єктивність.
- 11) До вас мають прийти гості, що турбує вас у цей момент.
 А) Та нічого особливо, головне, щоб комфортно було, навіть якщо не буде їжі, замовимо піцу.
 Б) Хвилююся, щоб усе було чисто і охайно, думка людей дуже важлива для мене.
 В) Треба прибрати без сумніву, але сильно перейматись не буду.
- 12) Під час дискусії на соціальні теми ви:
 А) Принципово доводжу свою позицію.
 Б) Намагаюсь зберегти гарні відносини із співбесідником, навіть, якщо не погоджусь.
 В) Можу аргументувати свою точку зору, але якщо людина не слухає, я не буду намагатись, просто залишусь при своїй думці.
- 13) Обираючи професію, на що ви наголошуєте свою увагу?
 А) Практичність, амбіції, можливість зростання.
 Б) Хочу працювати із задоволенням, тому спиратимусь та самопочуття.
 В) Я хочу реалізувати себе, займатись тим, що цікаво.
- 14) Яка проблема сучасного людства вас хвилює найбільше?
 А) Безглуздий біг за кращим життям, постійні підвищення потреб.
 Б) Жорстокість, небажання думати про інших.
 В) Вузьколобість, що люди не хочуть переглядати своє ставлення до світу та один одного.
- 15) Обираючи фільм для вечірнього перегляду ви скоріше оберете:
 А) Трилер чи вестерн через екшен і адреналін.
 Б) Мелодраму, драму...люблю чуттєвість і романтику.
 В) Не має значення, обираю під настрій.

Блок №3 «Я і відносини у суспільстві»

- 16) Ваш партнер переживає тяжкі події, як ви будете намагатись йому/її допомогти?
 А) Зроблю акцент на її фізичному комфорті, щоб партнеру їй/йому було легше почувати себе.
 Б) Покладу всі сили, щоб розвіяти сум, буду поруч.
 В) Я буду поруч фізично і морально.
- 17) Що для вас у відносинах є найважливішим?
 А) Можливість спокою поруч.

- Б) Взаємо підтримка, що надасть сил рухатись у майбутньому разом.
 В) Партнерство.
- 18) Уявіть, що ви станете батьками, що саме ви би хотіли дати своїй дитині?
 А) Забезпечити її/його для комфортного життя, надати освіти.
 Б) Увагу, турботу і тепло.
 В) Розуміння себе та оточуючого світу
- 19) Як ви хочете виглядати в очах партнера?
 А) Мужньо і впевнено.
 52
 Б) Ніжно і красиво.
 В) Відкрито та комфортно.
- 20) Опинившись на побаченні, що ви запам'ятаєте?
 А) Яким партнер був/була красивою і як ми веселились разом.
 Б) Дрібнички, що викликали прихильність.
 В) Моє відчуття поруч із людиною.
- 21) Які можливі проблеми стосунків вас непокоять найбільше?
 А) Нерозуміння один одного, тиск зі сторони партнера.
 Б) Зрада.
 В) Страх втрати інтересу зі сторони партнера.

Ключ до опитувальника:

1. Шкала маскулінності. Варіанти А) в усіх блоках характеризують маскулінність, за кожну відповідь – 1 бал. Додайте бали з питань. Здобутий результат – показник маскулінності.

2. Шкала фемінності.

Здобутий результат – показник фемінності. Варіанти Б) в усіх блоках характеризують маскулінність, за кожну відповідь – 1 бал. Додайте бали з питань.

3. Шкала андрогінії та шкала статево-нейтральних якостей. У блоці №2 і №3 варіант В) характеризує андрогінність. Шкала є додатковою, для полегшення вибору.

Інтерпретація: Якщо за результати набраних балів Ви досягли середніх показників маскулінних та фемінних якостей, то Ви належите до того рідкісного андрогінів, вид гендеру, що несе у собі характеристики чоловічої і жіночої

маскулінності.

2. Шкала фемінності.

Здобутий результат – показник фемінності. Варіанти Б) в усіх блоках характеризують маскулінність, за кожну відповідь – 1 бал. Додайте бали з питань.

3. Шкала андрогінії та шкала статево-нейтральних якостей. У блоці №2 і №3 варіант В) характеризує андрогінність. Шкала є додатковою, для полегшення вибору.

Інтерпретація: Якщо за результати набраних балів Ви досягли середніх показників маскулінних та фемінних якостей, то Ви належите до того рідкісного андрогінів, вид гендеру, що несе у собі характеристики чоловічої і жіночої статей. Ваша поведінка гнучка, ви можете біти амбіційною та мужньою людиною, яка може стояти на своєму, але у той же час ви можете бути уступливлю, комунікабельною та відкритою людиною.

Якщо Ви набрали більшу кількість балів за оцінкою фемінних якостей, то ви людина, на співчуття якої розраховують і близькі, і друзі, і колеги. Проте в обставинах, які потребують домінування та наполегливість, добитися безумовного підпорядкування, Ви виявляєте слабкість характеру, ухиляєтеся від конфліктів, передаєте розв'язання своїх проблем іншим людям.

Якщо у Вас яскраво виражені маскулінні якості, то Ви здатні протистояти статей. Ваша поведінка гнучка, ви можете біти амбіційною та мужньою людиною, яка може стояти на своєму, але у той же час ви можете бути уступливлю, комунікабельною та відкритою людиною.

Якщо Ви набрали більшу кількість балів за оцінкою фемінних якостей, то ви людина, на співчуття якої розраховують і близькі, і друзі, і колеги. Проте в обставинах, які потребують домінування та наполегливість, добитися безумовного підпорядкування, Ви виявляєте слабкість характеру, ухиляєтеся від конфліктів, передаєте розв'язання своїх проблем іншим людям.

Якщо у Вас яскраво виражені маскулінні якості, то Ви здатні протистояти всім негараздам, згуртовувати людей навколо себе, надихати їх на досягнення цілей. Ви амбіційні, не боїтесь проблем та перешкод, ви жадаєте самоствердження як на роботі, так і у стосунках з людьми. Проте іноді вам може бракувати м'якості, компромісу у взаємодії з людьми навколо, співчуття та емпатії.

